

بررسی رابطه شبکه‌های اجتماعی مجازی و گرایش به ناهنجاری‌های اخلاقی

تاریخ پذیرش: 1398/04/02

تاریخ دریافت: 1398/01/28

محمد رحیمی¹، لیلا فتاحی²، فاطمه افراسیابی³، رعنا اسکندری اندبیلی⁴

از صفحه 135 تا 160

چکیده

زمینه و هدف: گسترش رسانه‌های نوین در دهه‌های اخیر که فرهنگ جدیدی را برای جوانان به همراه آورده است، موجب تغییر و دگرگونی در فرهنگ و زمینه‌های پایبندی به ارزش‌ها، نهادها، سبک زندگی و نظایر آن گردیده است. هدف از پژوهش حاضر بررسی جامعه‌شناختی عوامل مؤثر بر گرایش به ناهنجاری‌های اخلاقی با تأکید بر شبکه‌های اجتماعی مجازی می‌باشد.

روش‌شناسی: روش انجام این پژوهش پیمایشی و تکنیک مورد استفاده پرسشنامه می‌باشد. جامعه آماری این پژوهش کلیه جوانان شهر تهران می‌باشند که از بین آن‌ها با استفاده از فرمول کوکران تعداد 400 نفر به عنوان حجم نمونه انتخاب و مطالعه بر روی آن‌ها انجام شد.

یافته‌ها: گرایش به ناهنجاری‌های اخلاقی بر حسب مؤلفه‌هایی همچون پایگاه اجتماعی- اقتصادی، جنسیت، وضعیت تأهل و میزان تحصیلات متفاوت می‌باشد. همچنین یافته‌های حاصل از رگرسیون چند متغیره نشان داد که متغیرهای مستقل پژوهش (عضویت در شبکه‌های اجتماعی مجازی، میزان فعالیت در شبکه‌های اجتماعی مجازی، نوع استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی) به میزان (0/32) گرایش به ناهنجاری‌های اخلاقی جوانان شهر تهران را تبیین می‌کنند.

نتیجه‌گیری: نتایج پژوهش نشان داد که گرایش به ناهنجاری‌های اخلاقی در بین جوانان شهر تهران متوسط رو به بالا می‌باشد. جوانانی که در شبکه‌های اجتماعی مجازی عضویت دارند و استفاده صحیحی از این فضا نمی‌کنند بیش‌تر در معرض گرایش به ناهنجاری‌های اخلاقی قرار دارند.

واژه‌های کلیدی: جامعه‌شناختی، شبکه‌های اجتماعی مجازی، ناهنجاری اخلاقی، جوانان، شهر تهران.

1- گروه علوم اجتماعی، واحد خلیخال، دانشگاه آزاد اسلامی، خلیخال، ایران (نویسنده مسئول)، رایانامه: m.rahimi5564@gmail.com

2- عضو هیأت علمی دانشگاه پیام نور، گروه علوم اجتماعی، ایران، رایانامه: leilafathi89@gmail.com

3- عضو هیئت علمی دانشگاه پیام نور، گروه علوم اجتماعی، ایران، رایانامه: Sokra1357239@yahoo.com

4- کارشناس ارشد پژوهش علوم اجتماعی، کارشناس آسیب‌های اجتماعی مرکز اورژانس اجتماعی بهزیستی خلیخال، ایران، رایانامه: r.eskandari@gmail.com

تغییر و تحول در رفتارهای جوانان و بروز نابهنجاری‌های اجتماعی در سطحی گسترده امروزه دیگر مسأله‌ای منحصر به جامعه یا جوامعی خاص نیست، همان‌گونه که گیدنز اشاره می‌کند، مسأله‌ای جهانی است. هر جامعه‌ای متناسب با شرایط خود، با انواعی از انحرافات و مشکلات روبروست که تأثیرات مخربی روی فرآیند ترقی آن جامعه دارد. این رفتارهای نابهنجار اجتماعی را می‌توان ناشی از تغییرات سریع اجتماعی، ناکامی منزلتی، احساس از خود بیگانگی، اجحاف، خشم و تنفیری که آن‌ها نسبت به اجتماع و محیط اطرافشان دارند و بسیاری از عوامل دیگر تلقی کرد. به طور کلی در شرایطی که همبستگی متقابل فرد و جامعه از میان برود و فرد نتواند به کمک مکانیزم‌ها و ابزارهایی که جامعه در اختیارش قرار می‌دهد، به اهدافش دست یابد؛ در نتیجه از راه‌های دیگری که خلاف قانون است، سعی می‌کند به آن اهداف برسد. در نتیجه می‌گوییم فرد نابهنجار شده است؛ وقتی این حالت به صورت عام در جامعه شیوع پیدا می‌کند، می‌گوییم جامعه دچار آنومی یا نابسامانی شده است؛ به عبارتی دیگر «با از بین رفتن ارزش‌ها و هنجار یا ضعیف شدن هنجارها و ارزش‌ها اعضای جامعه دیگر ارزش‌ها و اهداف مشترکی را قبول ندارند» (فرجاد، 1382:12).

ماده 97 قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی جمهوری اسلامی ایران به مسئله نابهنجاری اجتماعی اختصاص یافته است که بر اساس آن دولت مکلف است به منظور پیشگیری و کاهش آسیب‌ها و نابهنجاری‌های اجتماعی، نسبت به تهیه طرح کنترل کاهش آسیب‌های اجتماعی اقدام نماید و برای این کار نیاز به بهره‌گیری از مطالعات علمی آسیب‌شناسان اجتماعی از جمله جامعه‌شناسان دارد تا نابهنجاری‌های اجتماعی را مورد شناسایی و برحسب اهمیت اولویت‌بندی نموده و از سوی دیگر منابع آسیب‌ها و پیدایی آن‌ها را مورد علّت کاوی قرار داده تا به قدرت پیش‌بینی، پیشگیری و کنترل انحرافات اجتماعی دست یافته و با شیوه علمی به ترمیم آسیب‌ها و اصلاح کجروان اجتماعی و توانمندسازی افراد در معرض آسیب پرداخته شود. فلذا برای مدیریت مسئله از طرف برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران اجتماعی انجام تحقیقات و مطالعات علمی توسط پژوهشگران اجتماعی امری ضروری است (محبوبی‌منش، 1387:14).

گسترش رسانه‌های نوین در دهه‌های اخیر که فرهنگ جدیدی را برای جوانان به همراه آورده است، موجب تغییر و دگرگونی در فرهنگ و زمینه‌های پایبندی به ارزش‌ها، نهادها، سبک زندگی و نظایر آن گردیده است (عالی، 211:1388). شبکه‌های اجتماعی مجازی به عنوان مهم‌ترین مصادیق این امر، نفوذ هرچه بیشتر و تأثیر انکارناپذیر بر کلیه ابعاد شناختی جوانان یافته و فرهنگی نو به وجود آورده است. امروزه گرایش به اینترنت و شبکه‌های اجتماعی مجازی چنان رایج شده است که بیشتر جوانان بخش زیادی از وقت خود را در استفاده از آن سپری می‌کنند. استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی در میان همه گروه‌های اجتماعی اعم از زن و مرد، پیر و جوان، بی‌سواد و با سواد از جذابیت خاصی برخوردار است. گسترش شبکه‌های اجتماعی مجازی، مانند هر نوآوری دیگری به ایجاد دگرگونی‌هایی در جنبه‌های مختلف زندگی انجامیده و استفاده از آن، امری اجتناب‌ناپذیر شده است. به گونه‌ای که بدون آن زندگی برای کسانی که بدان خو گرفته‌اند، دشوار می‌شود (نوابخش و رحمانی، 149:1393).

با ظهور شبکه‌های اجتماعی مجازی به‌عنوان محصول مدرنیته دگرگونی عظیمی در حوزه‌های هویت و فرهنگ پدیدار شده یا در حال ظهور است و فرهنگ غربی و ارزش‌های آن در حال گسترش به سراسر جهان و از جمله کشورمان و بسط هژمونی خود است. چنان‌که زمینه بروز بسیاری از اختلالات رفتاری و هنجاری، تعارض و ناهماهنگی ارزش‌ها در جامعه ما شده است. به طوری که امروزه تحت تأثیر رسانه‌ها و فن‌آوری‌های اطلاعاتی، در عصر جدیدی از روابط انسانی به سر می‌بریم. ظهور فضای سایبر و امکاناتی که فناوری‌های اطلاعاتی به همراه آورده‌اند، امیدها، آرزوها و کابوس‌هایی را به دنبال داشته است. در این دوران، استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی، روز به روز محبوبیت بیشتری پیدا می‌کند. هم‌اکنون سایت‌های شبکه‌های اجتماعی، بعد از پرتال‌های بزرگی مانند یاهو، یا ام‌اس‌ان یا موتورهای جستجویی مانند گوگل، تبدیل به پرستفاده‌ترین خدمات اینترنتی شده‌اند. به تعبیر مانوئل کاستلز فن‌آوری‌های نوین اطلاعات، نقاط دور عالم را در شبکه‌های جهانی به هم‌دیگر پیوند می‌دهند، ارتباطات رایانه‌ای مجموعه‌ای از جوامع مجازی را به وجود می‌آورند که در نتیجه آن، همه ساختارها و فرآیندهای مادی و معنوی بشر دگرگون می‌شوند (نورمحمدی، 1390:33).

از سوی دیگر با توجه به اینکه جامعه آماری پژوهش حاضر جوانان شهر تهران می‌باشند و نوجوانان و جوانان قشر عظیمی از کشور را در بر می‌گیرد که به‌عنوان مهم‌ترین ثروت کشور محسوب می‌شود و نقش اساسی در ساختار و رفتارهای سیاسی و اجتماعی کشور دارند و سرمایه ملی جامعه به شمار می‌آیند، از این رو ضرورت دارد که با توجه به کاربردی بودن موضوع پژوهش و اوضاع روز جامعه به مشکلات مربوط به جوانان و نوجوانان پرداخته شود، زیرا انحرافات اخلاقی باعث به تعویق افتادن یا به بیراهه کشیدن از مسیر تعالی و تکامل می‌شود و بیش‌ترین ابتلا را قشر نوجوان و جوان دارد، بنابراین موفقیت در امر مقابله با انحرافات اخلاقی معرف موفقیت در امر توسعه و بهبود حیات اجتماعی جامعه است. از این رو جا دارد که با انجام پژوهش‌های وسیع در حوزه جامعه‌شناسی فناوری‌های نوین، مباحثی که در جوامع پیشرفته مهم و حیاتی قلمداد می‌شوند، جامعه را از آفت‌های واقعی آن‌ها مطلع و از آن‌ها پیشگیری کرد. لذا با توجه به مطالب فوق مسئله اصلی پژوهش این است که چه رابطه‌ای بین شبکه‌های اجتماعی مجازی و گرایش به ناهنجاری‌های اخلاقی جوانان شهر تهران وجود دارد؟ و چه میزانی از گرایش به ناهنجاری‌های اخلاقی جوانان شهر تهران از طریق شبکه‌های اجتماعی مجازی تبیین می‌شود؟

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

دورکیم از نخستین جامعه‌شناسانی است که مفهوم بی‌هنجاری را مورد بحث قرار داده است. به عقیده دورکیم بی‌هنجاری در شرایطی پدید می‌آید که در حوزه‌های معینی از زندگی اجتماعی معیارهایی روشن برای راهنمایی رفتار وجود نداشته باشد. در نظر دورکیم¹ پیامدهای آنومی نیز در شکل نوعی نابسامانی روانی و فردی و در قالب تعارض شخصیت فردی و خودخواه انسان با شخصیت اجتماعی و دیگر خواه او متجلی شود. نتیجه این تعارض هم آن است که خواسته‌های وجدان جمعی (که در کنار نفوذ شخصیت اجتماعی و دیگر خواه فرد، نیروهای برانگیزاننده شخصیت فردی و خودخواه او را تحت کنترل دارد) کارایی خود را از دست می‌دهد. تضعیف این الزامها و فشارها نیز سبب می‌شود که افراد به حال خود رها شوند و اینجاست که آرزوهای نامحدود، لجامها

1- Emile dorkheim

را می‌گسلد و فشارهایی را بر فرد وارد می‌آورد تا به رفتارهایی مانند کج‌روی یا خودکشی دست یازد، پدیده‌هایی که دورکیم آن را همان نادیده گرفتن مقتضیات وجدان جمعی می‌داند. بدین شکل یکی از معانی ضمنی نظریه «بی‌هنجاری» دورکیم آن است که آرزوهای نامحدود، فشارهایی را بر افراد وارد می‌آورد تا به انحراف از هنجارهای اجتماعی دست یازند (زکریایی، 1384:31).

بر حسب نظریه یادگیری اجتماعی الگوهای رفتاری از طریق مشاهده رفتار دیگران، شکل می‌گیرد. به اعتقاد او رسانه‌ها مؤثرترین راه برای آموزش شیوه‌های جدید رفتاری هستند و به ویژه بر کودکان و نوجوانان تأثیر عمیق بر جای می‌نهند. با توجه به این نظریه، شبکه‌های اجتماعی اینترنتی مجموعه‌ای از عوامل به ویژه قدرتمندی برای یادگیری اجتماعی هستند و تردیدی نیست که این نوع شبکه‌ها نقش عمده‌ای در اجتماعی ساختن نوجوانان و جوانان ایفا می‌کنند. از سوی دیگر محتوای این رسانه‌ها حاوی القائات ارزشی بسیاری هستند که در اشکال متنوع و گوناگون و به شکلی دائم تکرار می‌شوند و احتمال دارد با القائات سیاسی، عقیدتی، فرهنگی همراه باشند و به سهم خود بر نظام ارزشی نوجوانان و جوانان مؤثر واقع شوند. از نظر بندورا، رفتار در نتیجه کنش متقابل بین شناخت و عوامل محیطی به وجود می‌آید. شخص می‌تواند با کمک فرایند الگوسازی و با مشاهده دیگران، چه به صورت تصادفی و چه آگاهانه یاد بگیرد و الگوی برگزیده شده توسط فرد می‌تواند مطابق با ارزش‌ها و هنجارهای رسمی جامعه باشد و همچنین فرد ممکن است الگوی رفتاری انحرافی را برگزیند. وی معتقد بود که ستارگان سرشناس رسانه‌ها، الگوهای رفتاری قدرتمندی هستند که افراد جامعه رفتارهای خود را بر اساس آن الگوها بنا می‌نهند. به اعتقاد وی رسانه‌ها مؤثرترین راه برای آموزش شیوه‌های جدید رفتاری هستند و به ویژه بر کودکان و نوجوانان تأثیر عمیق بر جای می‌نهند. فرایند مدل‌سازی در کانون توجه نظریه یادگیری اجتماعی قرار داد که در آن شخص رفتار اجتماعی دیگران را به وسیله مشاهده و تقلید یاد می‌گیرد و آموختنی‌ها از طریق پاداش و تنبیه تقویت می‌شود (احمدی، 1384: 95-94).

به اعتقاد کاستلز رسانه‌های جدید ارزش‌های جوانان را در معرض تغییرات اجتماعی و فرهنگی قرار داده است. به عقیده کاستلز شبکه‌ای شدن جامعه امروز معنای همه چیز و هر چیزی را مورد بازاندیشی قرار داده و مفاهیم تازه‌ای را ایجاد کرده است. در نظر

کاستلز به دلیل گسترش روز افزون ارزش‌های مدرن از طریق رسانه‌های جدید ارزش‌های جوانان مدام در حال تغییر است. به عقیده کاستلز اینترنت و شبکه‌های اجتماعی مجازی با دگرگون ساختن بنیادین ماهیت ارتباطات، نقش تعیین کننده‌ای در تغییر و شکل‌دهی فرهنگ‌ها و هویت افراد ایفا می‌کند. وی به انقلاب فناورانه‌ای که حول محور فناوری‌های اطلاعات متمرکز است اشاره می‌کند که در سال‌های پایانی قرن بیستم، چشم‌انداز اجتماعی زندگی انسان را دگرگون ساخته و با سرعتی شتابان در کار شکل‌دهی مجدد بنیان مادی جامعه است (نوابخش و همکاران، 148:1389). کاستلز معتقد است انقلاب ارتباطی - اطلاعاتی سده بیست و یک را باید بسیار فراتر از صرف الکترونیکی کردن رابطه انسان‌ها دانست. تکنولوژی‌های نوین ارتباطی و اطلاعاتی، با فراهم آوردن امکان پیدایی جامعه شبکه‌ای که افراد و جوامع را در قالب‌های تازه هویت بخشیده، نه تنها قواعد و قوانین حاکم بر ارتباط و تعامل میان انسان‌ها، بلکه ایستار ما را نسبت به خود، دیگران و جهان تغییر داده است (کاستلز، 20:1380).

نظریه وابستگی حاکی از آن است که افراد وابستگی‌های متفاوتی به رسانه‌ها دارند و این وابستگی از شخصی به شخص دیگر، از گروهی به گروه دیگر و از فرهنگی به فرهنگ دیگر تفاوت می‌کند. دی فلور و بال روکیچ استدلال می‌کنند که به طور خاص در جامعه جدید شهری صنعتی، مخاطبان وابستگی‌های زیادی به اطلاعات رسانه‌ها دارند. این نظریه بر رابطه سه‌گانه رسانه‌ها، مخاطبان و جامعه تأکید دارد. در هریک از این سه واحد (جامعه، رسانه‌ها و مخاطبان) عواملی در افزایش یا کاهش میزان وابستگی رسانه‌ها دخالت می‌کنند، آن‌ها استدلال می‌کنند که هرچه قدر وابستگی رسانه‌ای در ارتباط با یک پیام ویژه، بیشتر باشد، این احتمال که پیام، شناخت‌ها، احساسات و رفتارهای مخاطب را تغییر دهد، بیش‌تر است. بر حسب این نظریه هرچه فردی بیشتر به رسانه‌ی خاصی وابسته باشد، احتمال این‌که پیامی در آن رسانه اثرهای موردنظر را داشته باشد، بیش‌تر است (سورین و تانکارد، 417:1381-412). با توجه به نظریه وابستگی بال روکیچ و دی فلور می‌توان استدلال کرد که هرچه وابستگی به شبکه‌های اجتماعی اینترنتی بیشتر باشد، این احتمال وجود دارد که این وابستگی، شناخت‌ها، احساسات و رفتارهای مخاطبان را تغییر دهد، بیشتر است. همچنین از این نظریه می‌توان مدت زمان استفاده از شبکه‌های اجتماعی اینترنتی، طول مدت دسترسی به این

رسانه‌ها و همچنین مداومت استفاده از رسانه‌های مذکور به عنوان متغیر مستقل به کار برد. با کمک این نظریه می‌توان وابستگی به اینترنت را مطرح کرد، بدین صورت که کاربر اینترنتی با وابسته شدن به اینترنت فرصت کم‌تری برای پرداختن به ارزش‌های اخلاقی را دارد و این ممکن است باعث کم اهمیت شدن خانواده نزد کاربر اینترنتی و در نتیجه کاهش ارزش‌های خانواده شود.

در نهایت مطابق با نظریه کارشت گربنر می‌توان گفت شبکه‌های اجتماعی مجازی در شکل‌دهی به عقاید، نگرش‌ها، آداب و رسوم و رفتارهای انسان تأثیری اساسی دارند، به نحوی که در نهایت می‌توانند به باز تعریف این مقولات در نزد مردمان جامعه دست بزنند. از نقطه نظر تئوری کاشت، استفاده از یک رسانه همگانی از جمله شبکه‌های اجتماعی مجازی، تأثیری بسزا در میزان شکل‌گیری نوعی نگرش نوین در نزد مخاطبین آن رسانه داد. در واقع بر پایه این تئوری به هر میزان که افراد ساعات بیشتری را در معرض پیام‌های رسانه‌ای باشند، این رسانه‌ها تأثیر عمیق‌تری را در نگرش‌ها و باورهای آنان خواهد گذاشت. نظریه کاشت بر آثار تدریجی و دراز مدت رسانه‌ها بر شکل‌گیری تصویر ذهنی مخاطبان از دنیای اطراف و مفهوم‌سازی آنان از واقعیت اجتماعی تأکید می‌کند. در واقع نظریه پرورش با تعیین میزان و نوع برنامه‌های مورد استفاده از رسانه‌ها، میزان تأثیر را مطالعه می‌کند تا به سازوکار و نحوه تأثیر دست پیدا کند (عباسی قادی و خلیلی کاشانی، 81:1390).

جستجوهای مکرر در منابع داخلی و خارجی نشان داد؛ تحقیقات کمی در موضوع تحقیق و ارتباط متغیرها صورت گرفته است. مرور مجموعه‌ای از تحقیقات داخلی و خارجی مرتبط با متغیرهای تحقیق در ذیل آمده است:

فتحی و همکاران (1393) در پژوهشی به بررسی «رابطه مصرف شبکه‌های اجتماعی مجازی با سبک زندگی جوانان (مورد مطالعه جوانان شهر خلخال)» پرداخته‌اند. نتایج پژوهش حاکی از این است که بین شبکه‌های اجتماعی مجازی با سبک زندگی در کلیات رابطه چندانی وجود ندارد ولی با ورود به جزئیات این رابطه را می‌توان مشاهده کرد. مثلاً رابطه معناداری بین متغیرهای تعاملات فرهنگی و تبادل اطلاعات بدون سانسور با سبک زندگی وجود دارد. بین دو گروه زنان و مردان، مجردین و متأهلین، استفاده‌کنندگان و غیر استفاده‌کنندگان، تعاملات سیاسی، تعاملات داخل و خارج از

کشور، تعامل با شخصیت‌های فرهنگی، اجتماعی و سیاسی با سبک زندگی رابطه وجود ندارد. عزیززاده‌ا قدم و همکاران (1392)، پژوهشی با عنوان «بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر ناهنجاری‌های رفتاری دانش‌آموزان» انجام دادند. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که بین متغیرهای معدل، پایگاه اجتماعی، عملکرد خانواده، دسترسی به منابع و امکانات، عملکرد جامعه و ناهنجاری‌های رفتاری دانش‌آموزان رابطه معناداری وجود دارد ولی تفاوت معناداری بین جنسیت و ناهنجاری‌های رفتاری وجود ندارد. نتایج تحلیل رگرسیونی نشان می‌دهد بیش‌ترین تأثیر متغیرهای مستقل به‌ترتیب بر ناهنجاری‌های رفتاری دانش‌آموزان عبارتند از: دسترسی به منابع و امکانات، عملکرد جامعه، معدل تحصیلی، عملکرد جامعه، پایگاه اجتماعی، عملکرد خانواده. متغیرهای باقی مانده در معادله رگرسیون با هم‌دیگر 58/9 درصد از واریانس متغیر وابسته را تبیین می‌کنند.

دیویس¹ (2012) در پژوهشی «تنش‌های هویتی در عصر شبکه‌های اطلاعاتی؛ دیدگاه‌های جوانان درباره خطرات و فرصت‌های خود بیانگری در تجربه آنلاین»، به چگونگی تأثیر تکنولوژی‌های دیجیتال بر روی مسأله هویت و تصوراتی که جوانان درباره خود بیانگری در تجربه آنلاین دارند، می‌پردازد. او از طریق مصاحبه‌های عمیقی که با 24 جوان 15 تا 25 ساله که به مدت طولانی در زمان مصاحبه با رسانه‌های دیجیتالی فعالیت می‌کردند، پرداخت. شرکت‌کنندگان در این مصاحبه مثل فیلم طراحی شده تصورات خودشان را از هویت در تجربه آنلاین و غیر آنلاین ارائه نمودند. او از طریق مصاحبه‌های سازمان در چهارچوب تصورات ذهنی جوانان به‌طور خلاصه استراتژی‌های جوانان را برای وفق دادن تنش‌های هویتی در میان گوناگونی شناخت‌ها و تجربه خود و همسانی در عرصه شبکه‌ای شده اطلاعات دریافت نمود. این چهارچوب تصورات ذهنی شامل تعهد به هویت خود، تعهد به هنجارهای روابط بین شخصی، هنجارهای تجربه آنلاین و ارزش‌های سطح گسترده اجتماعی که کارکرد ضمنی محدودکننده‌ای بر روی تعدد تجربه به خود دارند، می‌باشد. او دریافت که شرکت‌کنندگان در تجربه آنلاین، وقتی که آن‌ها تصمیم می‌گیرند خودشان را در این عرصه‌های شبکه‌ای شده اطلاعات ابراز کنند، وزن هریک از این حوزه‌ها را تغییر می‌دهند. آگری و همکاران² (2015) در

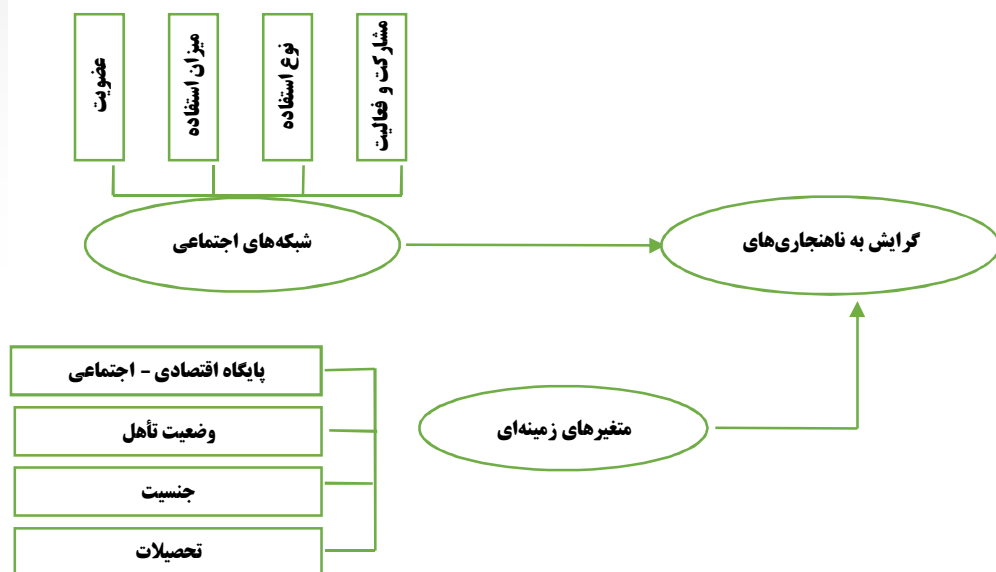
1- Devis

2- Algrey & Brown

پژوهشی به بررسی «تحلیل نظریه‌ها و پیامدهای ناشی از شبکه‌های اجتماعی بر سبک زندگی جوانان در بستر خانواده در کشور اروگوئه» پرداختند. از دید محققان اگر در رسانه‌های فضای سایبر، به شبکه‌های خبری و شبکه‌های اجتماعی به دقت نگاه شود، نقش گسترده آنها در ترویج سبک زندگی غیر بومی و در برخی مواقع برنامه‌ریزی از طریق این شبکه‌ها برای سازماندهی اعتراضات و براندازی حکومت‌هایی که در برابر سبک زندگی غیر بومی مقاومت می‌کنند مشاهده می‌گردد. گاک¹ (2016) در پژوهش خود نشان داده که فناوری‌های دیجیتالی و شبکه‌های اجتماعی، تأثیر منفی بر تحصیل و عادات دانشجویان دارند. گوندوز (2017) نیز در مطالعات خود بیان می‌کند که سیستم‌های رسانه‌های اجتماعی اهمیت فزاینده‌ای در زندگی ما دارند، زیرا مکان‌هایی هستند که تجربیات زندگی ما را نمایش می‌دهند. این مطالعه دلایل احتمالی را که افراد نیاز به ایجاد یک هویت مجازی برای خود و همچنین «مارپیچی از تحول» می‌دانند، تحلیل می‌کند.

مدل مفهومی پژوهش

شکل 1- مدل مفهومی عوامل مؤثر بر گرایش به ناهنجاری‌های اخلاقی

1- Gok

پژوهش حاضر بر اساس هدف از نوع کاربردی و از لحاظ زمان مقطعی و از نوع پیمایشی می‌باشد. جامعه آماری این پژوهش کلیه جوانان شهر تهران می‌باشند که بر اساس آخرین سرشماری عمومی نفوس و مسکن در سال 1395 تعدادشان 3634761 نفر برآورد شده است که از بین آن‌ها با استفاده از فرمول کوکران تعداد 400 نفر به عنوان حجم نمونه انتخاب و مطالعه بر روی آن‌ها انجام شد. جهت جمع‌آوری اطلاعات از پرسشنامه محقق‌ساخته استفاده شده است که میزان پایایی شاخص‌های پرسشنامه با استفاده از ضریب پایایی آلفای کرونباخ $0/78$ محاسبه شد. روش نمونه‌گیری در این پژوهش ترکیبی از نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای و سهمیه‌ای است. ابتدا فهرستی از محله‌های موجود در خوشه‌ها به کمک نقشه شهری تهیه گردید، سپس از خوشه‌ها نمونه‌گیری شده و متعاقباً از واحدهای درون این خوشه‌ها با شیوه نمونه‌گیری سهمیه‌ای، نمونه‌ها انتخاب شد. جهت بررسی ارتباط معنی‌داری فرضیه‌ها از آزمون همبستگی پیرسون، جهت بررسی تفاوت معنی‌داری فرضیه‌ها از آزمون‌های آماری مقایسه میانگین‌ها و جهت بررسی میزان تأثیر متغیرهای مستقل بر روی متغیر وابسته از ضریب همبستگی رگرسیونی استفاده می‌شود.

یافته‌ها

الف) یافته‌های توصیفی

نتایج نشان می‌دهد که میانگین سن پاسخگویان در حدود 24 سال می‌باشد. از تعداد 400 نفر پاسخگو، 200 نفر (50 درصد) دختر و 200 نفر (50 درصد) پسر می‌باشد. همچنین $66/9$ درصد پاسخگویان مجرد، $29/7$ متأهل و $3/02$ درصد مطلقه می‌باشند. $32/2$ درصد از پاسخگویان زیر دیپلم بوده و بالاترین فراوانی را به خود اختصاص داده است و $5/2$ درصد از پاسخگویان نیز دارای سطح تحصیلات کارشناسی ارشد هستند و کم‌ترین فراوانی را به خود اختصاص داده است. بیش‌ترین تعداد پاسخگویان (221 نفر و $55/2$ درصد) از پایگاه اقتصادی- اجتماعی متوسطی برخوردار هستند، همچنین بالاترین تعداد پاسخگویان ($14/1$) نیز از پایگاه اقتصادی بالایی برخوردار هستند. 53 درصد از پاسخگویان 4-7 ساعت از شبکه‌های اجتماعی مجازی

استفاده و بیش‌ترین میزان استفاده را به خود اختصاص داده‌اند و 4 درصد پاسخگویان نیز بیش‌تر از 11 ساعت از شبکه‌های اجتماعی مجازی استفاده می‌کنند و کم‌ترین میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی را به خود اختصاص داده‌اند. مطابق با داده‌های به‌دست آمده از فعالیت در شبکه‌های اجتماعی مجازی مختلف بیش‌ترین فراوانی متعلق به استفاده از شبکه اجتماعی تلگرام (96 درصد) و کم‌ترین فراوانی متعلق به استفاده از شبکه اجتماعی اسکایپ (9 درصد) است.

همچنین نتایج متغیر گرایش جوانان شهر تهران به ناهنجاری‌های اخلاقی که از تلفیق ابعاد (روابط نامشروع، مصرف مشروبات الکلی، پوشش نامتعارف و غیر شرعی، خالکوبی، اباحه‌گری عملی، دروغ‌گویی) ساخته شده است نشان می‌دهد که گرایش به ناهنجاری‌های اخلاقی در بین جوانان شهر تهران چه وضعیتی دارد. بیش‌ترین تعداد پاسخگویان (133 نفر و 33/2 درصد) گرایش زیادی به انحرافات اخلاقی دارند، هم‌چنین 89 نفر از پاسخگویان (22/2) نیز گرایش کم‌تری به ناهنجاری‌های اخلاقی دارند.

جدول 1- یافته‌های توصیفی

متغیر	ابعاد	فراوانی	درصد
جنس	دختر	200	50%
	پسر	200	50%
وضعیت تأهل	مجرد	267	66/9%
	متأهل	118	29/7%
	مطلقه	12	3/02%
تحصیلات	زیر دیپلم	128	32/2%
	کارشناسی ارشد	21	5/2%
پایگاه اقتصادی - اجتماعی	بالا	56	14/1%
	متوسط	221	55/2%
	پایین	123	31%
استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی	4-7 ساعت	212	53%
	بیش‌تر از 11 ساعت	16	4%
فعالیت در شبکه‌های اجتماعی مجازی	تلگرام	384	96%
	اسکایپ	36	9%
گرایش به ناهنجاری‌های اخلاقی	بالا	133	33/2%
	پایین	89	22/2%

ب) یافته‌های استنباطی

فرضیه اصلی پژوهش: به نظر می‌رسد بین میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی و گرایش به ناهنجاری‌های اخلاقی جوانان شهر تهران رابطه معناداری وجود دارد.

جدول 2- ضریب همبستگی پیرسون بین میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی و گرایش به ناهنجاری‌های اخلاقی

متغیر	استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی	حجم نمونه
گرایش به ناهنجاری‌های اخلاقی	ضریب همبستگی	r=0/560
	سطح معنی‌داری	sig=0/000

با توجه به نتایج جدول شماره 2، چون سطح معنی‌داری متغیرها کوچکتر از 0/05 است. نتیجه این است که فرضیه صفر رد شده و ارتباط بین متغیر مستقل (استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی) و متغیر وابسته (گرایش به ناهنجاری‌های اخلاقی) پذیرفته می‌شود. مقدار ضرایب همبستگی (0/560) بیانگر این است که این همبستگی در حد قوی و مستقیم است. به عبارت دیگر، با افزایش میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی، گرایش جوانان به ناهنجاری‌های اخلاقی بیش‌تر می‌شود. بنابراین فرض پژوهش مبنی بر اینکه بین میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی و گرایش به ناهنجاری‌های اخلاقی رابطه وجود دارد، تأیید می‌گردد.

فرضیه‌های فرعی پژوهش

فرضیه 1: بین عضویت در شبکه‌های اجتماعی مجازی و گرایش به ناهنجاری‌های اخلاقی جوانان شهر تهران تفاوت معناداری وجود دارد.

جدول 3- مقایسه گرایش به ناهنجاری‌های اخلاقی بر حسب استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی

سطح معناداری	درجه آزادی	مقدار T	گرایش به ناهنجاری‌های اخلاقی	
			میانگین	متغیر
0/000	396	8/590	2/2301	عضویت در شبکه‌های اجتماعی مجازی
0/000		12/495	1/0714	عضویت ندارد

با توجه به نتایج این جدول و سطح معناداری به دست آمده (0/000) و اختلاف در میانگین‌ها می‌توان نتیجه گرفت بین گرایش به ناهنجاری‌های اخلاقی بر حسب عضویت در شبکه‌های اجتماعی مجازی اختلاف معناداری وجود دارد و نظر به اینکه میانگین گروه اول (کسانی که در شبکه‌های اجتماعی مجازی عضویت دارند) بیش‌تر از میانگین گروه دوم (کسانی که در شبکه‌های اجتماعی مجازی عضویت ندارند) است، باید گفت گرایش به ناهنجاری‌های اخلاقی جوانانی که در شبکه‌های اجتماعی مجازی عضویت دارند بیش‌تر از جوانانی است که در شبکه‌های اجتماعی مجازی عضویت ندارند. پس فرضیه مورد نظر تأیید می‌گردد.

فرضیه 2: بین نوع استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی و گرایش به ناهنجاری‌های اخلاقی جوانان شهر تهران تفاوت معناداری وجود دارد.

جدول 4- مقایسه گرایش به ناهنجاری‌های اخلاقی بر حسب استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی

سطح معناداری	درجه آزادی	مقدار F	گرایش به ناهنجاری‌های اخلاقی	
			متغیر	میانگین
0/000	399	17/573	نوع استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی	
			علمی و آموزشی	1/19
			تفریحی و بازی	4/06
			پیام کوتاه و گفتگو	3/55
			مشاهده فیلم و عکس	3/78
			تجاری و تبلیغاتی	1/46
			اخبار و حوادث اجتماعی	1/59
مجموع		2/60		

با توجه به نتایج این جدول و سطح معناداری به دست آمده (0/000) و اختلاف در میانگین‌ها می‌توان نتیجه گرفت بین گرایش به ناهنجاری‌های اخلاقی بر حسب نوع استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی اختلاف معناداری وجود دارد و نظر به اینکه میانگین گرایش به ناهنجاری‌های اخلاقی در بین گروه‌های استفاده کننده متفاوت است، باید گفت گرایش به ناهنجاری‌های اخلاقی جوانانی که از شبکه‌های اجتماعی استفاده آموزشی می‌کنند کم‌تر از جوانانی است که از شبکه‌های اجتماعی برای تفریح و سرگرمی استفاده می‌کنند. بنابراین فرضیه مورد نظر تأیید می‌گردد.

فرضیه 3: بین میزان مشارکت و فعالیت در شبکه‌های اجتماعی مجازی و گرایش به ناهنجاری‌های اخلاقی جوانان شهر تهران رابطه معناداری وجود دارد.

جدول 5- مقایسه گرایش به ناهنجاری‌های اخلاقی بر حسب مشارکت و فعالیت در شبکه‌های اجتماعی مجازی

متغیر	میزان مشارکت و فعالیت در شبکه‌های اجتماعی مجازی	حجم نمونه
گرایش به ناهنجاری‌های اخلاقی	ضریب همبستگی سطح معنی داری	400
	$r=0/466$ $sig=0/000$	

با توجه به نتایج جدول شماره 5، چون سطح معنی‌داری متغیرها کوچک‌تر از 0/05 است. نتیجه این است که فرضیه صفر رد شده و ارتباط بین متغیر مستقل (مشارکت و فعالیت در شبکه‌های اجتماعی مجازی) و متغیر وابسته (گرایش به ناهنجاری‌های اخلاقی) پذیرفته می‌شود. مقدار ضرایب همبستگی (0/466) بیانگر این است که این همبستگی در حد متوسط و مستقیم است. به عبارت دیگر، با افزایش میزان مشارکت و فعالیت در شبکه‌های اجتماعی مجازی، گرایش جوانان به ناهنجاری‌های اخلاقی بیش‌تر می‌شود. بنابراین فرض پژوهش مبنی بر اینکه بین میزان مشارکت و فعالیت در شبکه‌های اجتماعی مجازی و گرایش به ناهنجاری‌های اخلاقی رابطه وجود دارد، تأیید می‌گردد.

فرضیه 4: بین پایگاه اقتصادی - اجتماعی جوانان و گرایش به ناهنجاری‌های اخلاقی تفاوت معناداری وجود دارد.

جدول 6- مقایسه گرایش به ناهنجاری‌های اخلاقی بر حسب پایگاه اقتصادی - اجتماعی

پایگاه اجتماعی - اقتصادی	میانگین گرایش به ناهنجاری‌های اخلاقی	انحراف معیار	F	درجه آزادی	سطح معناداری
بالا	1/281	0/6697	55/026	399	0/000
متوسط	1/976	0/9420			
پایین	2/229	0/9379			

از آزمون تحلیل واریانس یک طرفه برای مقایسه میزان گرایش به ناهنجاری‌های اخلاقی بر اساس پایگاه اجتماعی و اقتصادی جوانان استفاده شده است. همان‌گونه که مشاهده می‌شود سطح معناداری بدست آمده (0/000) کوچکتر از سطح استاندارد (0/05) بوده که حاکی از وجود تفاوت معنادار گرایش به ناهنجاری‌های اخلاقی بین سه طبقه می‌باشد. به طوری که مقایسه میانگین گرایش به ناهنجاری‌های اخلاقی جوانان بر حسب پایگاه اجتماعی - اقتصادی بیانگر این است که با افزایش پایگاه اجتماعی - اقتصادی جوانان گرایش به انحرافات اخلاقی کاهش می‌آید و برعکس. در همین راستا از آزمون تعقیبی توکی برای تعیین میزان گرایش به ناهنجاری‌های اخلاقی هر یک از گروه‌ها در جدول زیر استفاده شده است.

جدول 7- آزمون توکی جهت تعیین ناهنجاری‌های اخلاقی بر حسب پایگاه اقتصادی - اجتماعی

متغیر وابسته	گروه	گروه	تفاوت میانگین	خطای استاندارد	سطح معنی‌داری
گرایش به ناهنجاری‌های اخلاقی	پایین	متوسط	3/501	1/762	0/001
	متوسط	بالا	14/026*	1/641	0/000
		پایین	3/501	1/762	0/000
	بالا	پایین	*10/525	1/270	0/001
		متوسط	14/026*	1/641	0/000
			* 10/525	1/270	0/000

برای شناسایی میانگین‌های دارای اختلاف معنادار از آزمون‌های تعقیبی استفاده شده است. طبق آزمون توکی (جدول 7) تفاوت معناداری بین گرایش به ناهنجاری‌های اخلاقی جوانان دارای پایگاه اجتماعی - اقتصادی پایین با جوانان دارای پایگاه اجتماعی - اقتصادی بالا و متوسط وجود دارد. با توجه به اطلاعات به دست آمده از جدول توکی بیش‌ترین تفاوت در میانگین نمره گرایش به ناهنجاری‌های اخلاقی در بین پایگاه اجتماعی - اقتصادی پایین - پایگاه اجتماعی - اقتصادی بالا (Sig=0/000)، به میزان (14/026) و پایگاه اجتماعی - اقتصادی متوسط - پایگاه اجتماعی - اقتصادی بالا (Sig=0/001)، به میزان (10/525)، مشاهده شد.

فرضیه 5: بین جنسیت جوانان و گرایش به ناهنجاری‌های اخلاقی تفاوت معناداری وجود دارد.

جدول 8- مقایسه ناهنجاری‌های اخلاقی جوانان بر حسب جنسیت

سطح معناداری	درجه آزادی	مقدار T	انحراف معیار	گرایش به ناهنجاری‌های اخلاقی	
				میانگین	متغیر جنسیت
0/136	399	-1/458	0/6719	2/741	پسر
				2/637	دختر

برای سنجش تفاوت بین جوانان پسر و دختر به لحاظ میزان گرایش به ناهنجاری‌های اخلاقی از آزمون (t-test) استفاده شده است. نتایج این آزمون در جدول (8) نشان می‌دهد که میانگین گرایش به ناهنجاری‌های اخلاقی پسران 2/74 و دختران 2/62 است. با توجه به این‌که سطح معناداری بدست آمده (0/136) بزرگ‌تر از سطح استاندارد (0/05) بوده که حاکی از عدم وجود تفاوت معنادار گرایش به ناهنجاری‌های اخلاقی بین دو گروه پسران و دختران می‌باشد. بنابراین می‌توان گفت که تفاوت معناداری بین میزان گرایش به انحرافات اخلاقی جوانان پسر و دختر وجود ندارد.

فرضیه 6: بین وضعیت تأهل جوانان و گرایش به ناهنجاری‌های اخلاقی تفاوت معناداری وجود دارد.

جدول 9- مقایسه گرایش به ناهنجاری‌های اخلاقی بر حسب وضعیت تأهل

سطح معناداری	درجه آزادی	مقدار T	انحراف معیار	گرایش به ناهنجاری‌های اخلاقی	
				میانگین	وضعیت تأهل
0/000	399	28/438	1/263	2/645	متأهل
				3/725	مجرد

برای مقایسه میزان گرایش به ناهنجاری‌های اخلاقی بر حسب وضعیت تأهل جوانان از آزمون تحلیل (t-test) استفاده شده است. نتایج این آزمون در جدول (9) نشان می‌دهد که میانگین گرایش به ناهنجاری‌های اخلاقی جوانان متأهل 2/64 و مجرد 3/72 است. با توجه به اینکه سطح معناداری به‌دست آمده (0/000) کوچک‌تر از سطح

استاندارد (0/05) بوده که حاکی از وجود تفاوت معنادار گرایش به نابهنجاری‌های اخلاقی بین دو گروه جوانان مجرد و متأهل می‌باشد. بنابراین می‌توان گفت که با ازدواج جوانان گرایش آنان به انحرافات اخلاقی کمتر می‌شود.

فرضیه 7: بین میزان تحصیلات و گرایش به ناهنجاری‌های اخلاقی تفاوت معناداری وجود دارد.

جدول 10- مقایسه گرایش به ناهنجاری‌های اخلاقی بر حسب میزان تحصیلات

معدناری	درجه آزادی	F	انحراف معیار	میانگین	تحصیلات
0/000	399	60/709	1/560	3/461	ابتدایی
			1/387	3/066	راهنمایی
			1/548	3/030	متوسطه
			1/522	3/029	دیپلم
			1/429	2/701	لیسانس
			1/428	2/675	فوق لیسانس

برای مقایسه میزان گرایش جوانان به ناهنجاری‌های اخلاقی بر حسب میزان تحصیلات آنان از آزمون تحلیل واریانس یک طرفه استفاده گردید که به لحاظ آماری سطح معناداری بدست آمده (0/000) کوچک‌تر از سطح استاندارد (0/05) است لذا با 95 درصد اطمینان می‌توان گفت تفاوت معنی‌داری بین تحصیلات جوانان و میزان گرایش به ناهنجاری‌های اخلاقی وجود دارد. نتایج آزمون مقایسه میانگین‌ها بیانگر آن است که با افزایش سطح تحصیلات جوانان گرایش آنان به انحرافات اخلاقی کمتر می‌شود و برعکس.

تحلیل رگرسیون چندگانه

هدف از تحلیل رگرسیون، مشخص نمودن سهم و تأثیر مؤلفه‌های عمده شبکه‌های اجتماعی مجازی در تعیین و پیش‌بینی تغییرات متغیر وابسته (گرایش به ناهنجاری‌های اخلاقی) است. بر اساس نتایج حاصله که به روش رگرسیون همزمان انجام یافته است، می‌توان گفت که متغیر وابسته (گرایش به ناهنجاری‌های اخلاقی) بیش‌تر متأثر از متغیر میزان فعالیت در شبکه‌های اجتماعی مجازی است. نتایج جدول زیر حکایت از آن دارد که سه متغیر مانده در مدل در مجموع توانسته‌اند 0/32 درصد از کل واریانس گرایش

به ناهنجاری‌های اخلاقی جوانان را تبیین نمایند ($R^2 = 0/32$). همان‌گونه که یافته‌های جدول یاد شده نشان می‌دهد، 3 متغیر عضویت در شبکه‌های اجتماعی مجازی، میزان فعالیت در شبکه‌های اجتماعی مجازی و نوع استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی باهم در مدل دخالت داده شده و همه آن‌ها تأثیر معناداری بر گرایش به ناهنجاری‌های اخلاقی داشته‌اند. بنابراین، با توجه به یافته‌های اخیر می‌توان گفت که متغیر میزان فعالیت در شبکه‌های اجتماعی مجازی در مقایسه با متغیرهای دیگر، در تبیین گرایش به ناهنجاری‌های اخلاقی جوانان تعیین‌کننده‌تر بوده و دارای اهمیت خاصی می‌باشد؛ به طوری که می‌توان نتیجه‌گیری کرد که هر چه جوانان فعالیت بیشتری در شبکه‌های اجتماعی مجازی داشته باشند، میزان گرایش به ناهنجاری‌های اخلاقی آن‌ها نیز افزایش می‌یابد و برعکس.

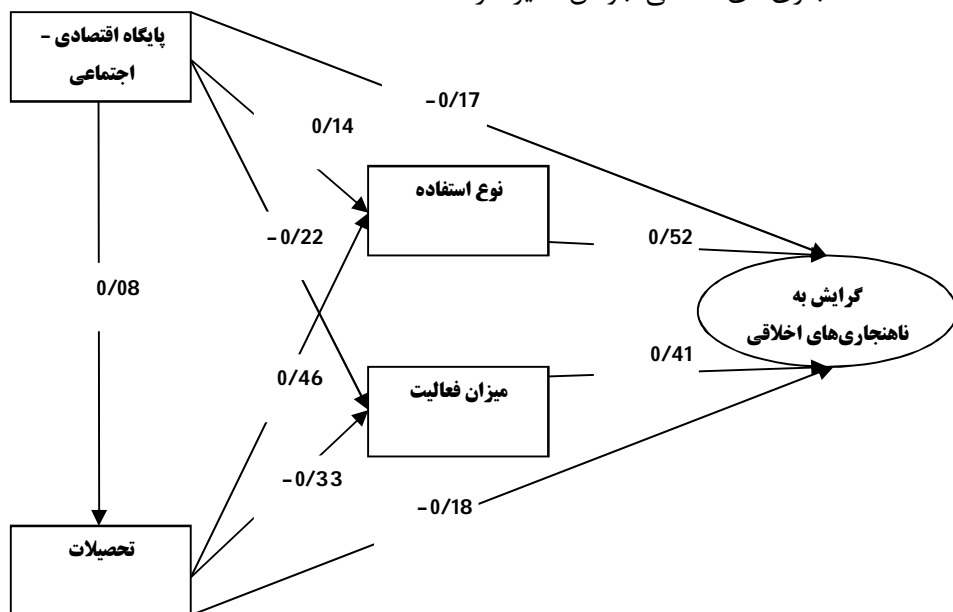
جدول 11- آماره‌های تحلیل رگرسیون چند گانه گرایش به ناهنجاری‌های اخلاقی جوانان

متغیر	بتا	T	سطح معناداری	ضریب همبستگی چندگانه	0/569
عضویت در شبکه‌های اجتماعی مجازی	0/194	2/43	0/000	ضریب تعیین	0/323
میزان فعالیت در شبکه‌های اجتماعی مجازی	0/456	3/56	0/000	ضریب تعیین تصحیح شده	0/314
نوع استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی	0/381	4/29	0/000	اشتباه معیار برآورد	9/58
				کمیت دوربین واتسون	1/9
				کمیت F	12/19
				سطح واریانس	0,000
				سطح معناداری	

مدل تحلیل مسیر

به منظور سنجش رابطه علی که در فرضیه‌ها ذکر شده بودند، از مدل تحلیل مسیر استفاده می‌شود. در مدل مسیر تأثیر هر یک از متغیرهای مستقل بر گرایش به ناهنجاری‌های اخلاقی جوانان نشان داده شده است. متغیرهای میزان فعالیت و نوع استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی به صورت مستقیم بر گرایش به ناهنجاری‌های

اخلاقی جوانان تأثیر دارند. هم‌چنین پایگاه اقتصادی- اجتماعی از طریق تأثیرگذاری بر نوع استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی و از طریق تأثیرگذاری بر میزان فعالیت در شبکه‌های اجتماعی مجازی بر گرایش به ناهنجاری‌های اخلاقی جوانان تأثیر دارد. تحصیلات نیز از طریق تأثیرگذاری بر نوع استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی و از طریق تأثیرگذاری بر میزان فعالیت در شبکه‌های اجتماعی مجازی بر گرایش به ناهنجاری‌های اخلاقی جوانان تأثیر دارند.

شکل 2- مدل تحلیل مسیر تأثیر متغیرهای مستقل بر گرایش جوانان به ناهنجاری‌های اخلاقی

بحث و نتیجه‌گیری

گریز از هنجارها همواره به عنوان پدیده‌ای ضد اجتماعی از دیر باز مورد توجه جامعه‌شناسان و اندیشمندان اجتماعی بوده است. در سال‌های اخیر نیز افزایش آمار ناهنجاری‌های اجتماعی و مسائل اجتماعی متعاقب آن لزوم بررسی این پدیده اجتماعی را دو چندان کرده است. بدین جهت با در نظر گرفتن این ضرورت در این پژوهش نیز نگارندگان پدیده ناهنجاری اخلاقی جوانان را به عنوان یکی از ابعاد ناهنجاری اجتماعی مورد بررسی قرار داده‌اند. یافته‌های محققین بیانگر این است که جوانان شهر تهران، گرایش روز افزونی به ناهنجاری‌های اخلاقی (مصرف مشروبات الکلی، پوشش نامتعارف،

خالکوبی و ...) دارند و در این میان شبکه‌های اجتماعی مجازی نقش مؤثری در این وضعیت نابه‌سامان دارند. به گونه‌ای که جوانانی که در معرض انواع پیام‌ها و فضای نامتعارف شبکه‌های اجتماعی مجازی قرار دارند گرایش بیش‌تری به انجام ناهنجاری‌های اخلاقی دارند. در این راستا مطابق با نظریه ساترلند، کوهن و گربنر می‌توان گفت که رفتار انحرافی از طریق انتقال فرهنگی آموخته می‌شود. بر این حکم اگر افراد جامعه با گروه‌های نابهنجار و تحت تأثیر پیام‌های نابهنجار رسانه‌ها در زمان طولانی و با فراوانی بیشتر قرارگیرد احتمال هنجارشکنی تشدید خواهد شد. فلذا می‌توان ادعا کرد که بین یافته‌های میدانی با چارچوب نظری پژوهش (ساترلند، کوهن و گربنر) و همچنین نتایج پژوهش‌های رجبی (1390)، آلگری و همکاران (2015) گاک (2016) هم‌خوانی وجود دارد. در این رابطه با توجه به تبیین‌های نظری می‌توان گفت امروزه جوانان بخش عظیم فرهنگ، ارزش‌ها و هنجارهای جامعه خود و دیگر جوامع را از رسانه‌ها دریافت می‌کنند به طوری که بخش عظیمی از جامعه‌پذیری نسل‌ها از طریق رسانه‌ها انجام می‌شود و نفوذ و تأثیر رسانه تا جایی است که برخی از نظریه‌پردازان علوم ارتباطات بر این باورند که رسانه‌ها اولویت ذهنی و حتی رفتاری ما را تعیین می‌کنند. همچنین بر مبنای تئوری کاشت، می‌توان گفت به هر میزان که افراد ساعات بیشتری را در معرض پیام‌های رسانه‌ای باشند، این رسانه‌ها تأثیر عمیق‌تری را در نگرش‌ها و باورهای آن‌ها خواهد گذاشت. البته ذکر این نکته ضروری است که شبکه‌های اجتماعی مجازی عامل ایجادکننده ناهنجاری‌های اخلاقی نیستند بلکه به عنوان عامل تسریع‌کننده عمل می‌کنند. این بدین معناست که ناهنجاری اخلاقی به عنوان یک رفتار انحرافی و ضداجتماعی ناشی از غفلت از عوامل زمینه‌ساز موقعیتی است. منظور از عوامل موقعیتی، بسترهای اجتماعی نظیر خانواده، نظام آموزشی و گروه‌های همسالان است و ناهنجاری اخلاقی محصول پیوندهای اجتماعی ضعیف جوانان و نهادهای اجتماعی متولی جامعه‌پذیری است. بدین ترتیب زمانی که افراد در موقعیت و بستر اجتماعی آسیب‌زا قرار می‌گیرند فشارهای ساختاری گوناگون آنان را به سمت رفتار انحرافی سوق می‌دهند و در این میان برخی از عوامل تسریع‌کننده همچون رسانه‌های جدید در تعجیل گرایش به عمل انحرافی نقش مهمی ایفا می‌کنند.

همچنین از متغیرهای زمینه‌ای این پژوهش رابطه پایگاه اقتصادی- اجتماعی جوانان و گرایش به انحرافات اخلاقی بود. یافته‌های پژوهش بیانگر وجود تفاوت معنادار گرایش به انحرافات اخلاقی بر حسب پایگاه اقتصادی- اجتماعی جوانان بود. در بین سه پایگاه اقتصادی- اجتماعی جوانان گرایش‌های متفاوتی به انحرافات اخلاقی وجود دارد. بدین معنا که با پایین آمدن سطح پایگاه اقتصادی- اجتماعی جوانان گرایش به انحرافات اخلاقی بیشتر می‌شود و بالعکس. این نتیجه مطابق با یافته‌های علیزاده‌ا قدم و همکاران (1392)، کاظمینی و نظرزاده (1392)، فاطمی و همکاران (1395) می‌باشد. در تحلیل این فرضیه می‌توان گفت با افزایش درآمد جوانان و والدین بر حسب تخصص‌پذیری تحصیلی و شغلی آنان و به دنبال آن بهبود سبک زندگی، از الگوپذیری منفی جوانان کاسته می‌شود؛ بر ایفای نقش‌ها و انگیزش‌های مطلوب تحصیلی و تفاهم آنان با گروه‌های اجتماعی افزوده می‌گردد و الگوپذیری نقشی منفی و انگیزش ناهمنوائی آنان کاستی می‌گیرد. تعداد زیادی از بزهکاران در خانواده‌هایی بزرگ شده‌اند که از محبت والدین محروم بوده‌اند و بیش‌تر وقت‌ها میان اعضای خانواده کشمکش و تنش وجود داشته است. همچنین مطابق با نظریه تغییر ارزشی و نگرشی اینگلههارت متغیرهایی چون: طبقه اجتماعی، درآمد خانواده، هزینه‌ی شخصی فرد و نظریه کنترل هیرشی هر چقدر سرمایه‌گذاری مردم در تحصیلات خود، سوابق شغلی، خانه و سایر دارایی‌های خود بیش‌تر باشد دلیل بیش‌تری دارند که هم‌نوا باشند تا که بتوانند از دستاوردهای خود حفاظت نمایند. برعکس، کسانی که سرمایه‌گذاری کم‌تری در پایگاه اقتصادی- اجتماعی خویش کرده باشند خطر کم‌تری در ارتکاب انحراف می‌بینند و احتمال اینکه مرتکب کج‌روی شوند بیش‌تر است.

پیشنهادها

بر مبنای نتایج پژوهش، پیشنهادهای زیر جهت کاهش ناهنجاری‌های اخلاقی جوانان ارائه می‌شود:

- در جهت شناخت شبکه‌های اجتماعی مجازی جهت نظارت و کمک به یادگیری و همکاری والدین با جوانان نسبت به توانمندسازی والدین اقدام گردد؛

- در جهت افزایش مهارت‌های اجتماعی و کاهش آسیب‌های ناشی از فناوری‌های ارتباطی نسبت به ترویج ارزش‌های اخلاقی و ارائه آموزش‌های لازم در این زمینه به جوانان اقدام گردد؛

- نسل جدید را با خطرات جسمانی، رفتاری، اخلاقی و استفاده‌های نامناسب، غیر ضروری و زاید فن‌آوری‌های جدید آشنا کرد و نسبت به تقویت مبانی ارزشی، اخلاقی و ایجاد خود کنترلی و خود ایمنی در آن‌ها برای استفاده بهینه از فن‌آوری‌های جدید با توجه فرهنگ بومی جامعه کنونی اقدامات لازم بعمل آید؛

- برنامه‌های اجتماع محور در سطح محلات شهر تهران با همکاری معاونت اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران و با بهره‌گیری از ظرفیت سمن‌ها و از طریق تسهیل‌گران محلی اجرا شود؛

- با توجه به این‌که بسیاری از سایت‌های شبکه‌های اجتماعی مجازی مخرب و عامل اشاعه ناهنجاری‌های اخلاقی هستند، پیشنهاد می‌شود پلیس امنیت اخلاقی و پلیس فتا به تدوین لیست سیاه¹ از شبکه‌های اجتماعی مخرب و بدون امنیت و اطلاع رسانی آن از طریق رسانه‌های داخلی و نشریات اقدام کنند.

تقدیر و تشکر

در پایان برخورد لازم می‌دانم از دانشگاه آزاد اسلامی واحد خلخال و کلیه جوانان مناطق 22 گانه شهر تهران که ما را در تکمیل پرسشنامه یاری رساندند نهایت تشکر و قدردانی را داشته باشم.

1-black list

- احمدی، حبیب (1384). جامعه‌شناسی انحرافات. تهران: انتشارات سمت.
- اسکندری، مجتبی؛ اسلامی فارسانی، عباس؛ کارگر، احمد و هدیه‌لو، محمدرضا (1397). بررسی و شناسایی عوامل مؤثر بر ناهنجاری‌های رفتاری منابع انسانی در بُعد اخلاقی. فصلنامه پژوهش‌های مدیریت منابع انسانی، دوره 10، شماره 3، شماره پیاپی 33.
- رجبی، محمد (1390). رسانه‌ها و ارزش‌های اخلاقی خانواده در سریال جستجوی پدر فارسی وان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد علوم ارتباطات گروه مدیریت رسانه، دانشگاه صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران.
- زکریایی، حسین (1384). بررسی نقش خانواده در ارتباطات با جنس مخالف. فصلنامه خانواده پژوهی، سال 6، شماره 24.
- طالب‌پور، اکبر؛ منصوری، فردین و رستمی، تورج (1396). تأثیر استفاده غیرمتعارف و بی‌رویه از شبکه‌های اجتماعی مجازی بر گرایش جوانان به ناهنجاری‌های اجتماعی (مورد مطالعه کرمانشاه). فصلنامه بررسی مسائل اجتماعی ایران، دوره 8، شماره 2.
- عابدی تهرانی، طاهره و افشاری، فاطمه (1390). تأثیر رسانه در گسترش مصادیق بی‌بندوباری (فرار از خانه و روابط جنسی نامشروع) و راه‌حل‌های آن. فصلنامه فقه و حقوق خانواده، دوره 16، شماره 55.
- عالی، شهین‌دخت (1388). انقلاب رسانه‌ای، جهانی شدن و مناسبات نسلی، کندوکاو در مسائل جوانان مناسبات نسلی. تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی جهاد دانشگاهی.
- عباسی‌قادی، مجتبی و خلیلی کاشانی، مرتضی (1390). تأثیر اینترنت بر هویت ملی. تهران: پژوهشگاه مطالعات راهبردی.
- عبداللهی، محمد (1383). آسیب‌شناسی اجتماعی و روند تحول آن در ایران. تهران: نشر آگه.
- علی‌احمدی، امید (1385). فراتحلیل و گونه‌شناسی ناهنجاری‌های اخلاقی - اجتماعی دانش‌آموزان در آموزش و پرورش ایران. مجله جامعه‌شناسی دانشگاه آزاد آشتیان، شماره 6.
- عزیززاده‌اقدم، محمدباقر و محمد امینی، حمیده (1392). بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر ناهنجاری‌های رفتاری دانش‌آموزان. فصلنامه مطالعات و تحقیقات اجتماعی، دوره اول، شماره 2، تابستان.
- فاطمی، داود؛ رحیمی، عارف؛ سعادت، موسی و عباس‌زاده، موسی (1395). بررسی نقش خانواده در بزهکاری فرزندان (مورد مطالعه: نوجوانان پسر شهر زنجان). پژوهش‌های راهبردی مسائل اجتماعی ایران، دوره 5، شماره 3، شماره پیاپی 14.

- فتحی، سروش؛ وثوقی، منصور و سلمانی، گودرز (1393). بررسی رابطه مصرف شبکه‌های اجتماعی مجازی با سبک زندگی جوانان (مورد مطالعه جوانان شهر خلخال). مجله جامعه‌شناسی مطالعات جوانان، دوره چهارم، شماره 13.
- فرجاد، محمدحسین (1382). آسیب‌شناسی اجتماعی و جامعه‌شناسی انحرافات. تهران: انتشارات بدر.
- کاظمینی، تکتم و نظرزاده، فریده (1392). نقش پایگاه اجتماعی - اقتصادی خانواده و وضعیت تحصیلی در رفتار بزهکارانه نوجوانان. کنگره سراسری روان‌شناسی کودک و نوجوان، دانشگاه شهید بهشتی.
- کاستلز، مانوئل (1380). عصر اطلاعات: ظهور جامعه شبکه‌ای. ترجمه احد علیقلیان و افشین خاکباز، ج اول، تهران: انتشارات طرح نو.
- معین، محمد (1376). فرهنگ معین. ج یازدهم، تهران: موسسه انتشارات امیرکبیر.
- نبوی، سید عبدالحسین؛ ملافت، حسین و براتیان، علی (1390). بررسی عوامل مؤثر در بروز رفتارهای وندالیستی در میان دانش‌آموزان مقطع متوسطه شهرستان ایذه. فصلنامه جامعه‌شناسی کاربردی دانشگاه اصفهان، دوره 22، شماره 3.
- نوابخش، مهرداد و رحمانی، شایان (1393). بررسی میزان و نوع استفاده از اینترنت و تأثیرات مثبت و منفی آن بر روی رفتار اجتماعی و روانی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی. فصلنامه مطالعات جامعه‌شناختی جوانان، سال پنجم، شماره چهاردهم.
- نوابخش، مهرداد؛ هاشم‌نژاد، فاطمه و زاد شم‌پور وحید (1389). آثار اینترنت و موبایل در تغییر هویت جوانان. فصلنامه مطالعات جامعه‌شناختی جوانان، دوره 1، شماره 1.
- نورمحمدی، مرتضی (1390). نقش شبکه‌های مجازی در انقلاب تونس. نشریه علمی - ترویجی وسایل ارتباط جمعی رسانه، شماره 22.
- نوری لنگ، سمانه؛ کوچکی علی‌آبادی، رضا و شریفی طاسکوه، رفعت‌الله (1394). بررسی عوامل اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر انحرافات اخلاقی نوجوانان و جوانان 31-92 ساله در شهر رشت. فصلنامه دانش انتظامی گیلان، سال چهارم، شماره 15.
- هاشمی، سید مجتبی (1395). بررسی علل انحرافات اخلاقی و راه‌های پیشگیری از آن از منظر قرآن و سنت. پایان‌نامه کارشناسی ارشد اخلاق اسلامی، دانشکده معارف و اندیشه اسلامی دانشگاه تهران.
- Algrey, N., Pine, B., & Brown, A. (2015). Theories and consequences of social networks on the lifestyle of young people in the context of the family in Uruguay. University of Colombia, 418-419.
- Ball Joanna. (2005). The moderating effect of family factors on the relation ship between life time traumaerent exposure and juvenle delin quency in a sample of male juvenle offenders, dissertation PHD Georgia stateuniversity.

- Castells, Manuel.(2007).Communication, Power and Counter-power in the Network Society. International Journal of Communication, Vol. 1, 2007, pp. 238-266.
- Devis, K. (2012). Tensioof identity in a networks era: young people's perspectives on the rike and rewards of online self-expression. journal new media and society. 14, (4).
- Gok, Tolga (2016). The Effects of Social Networking Sites on Students' Studying and Habits, International Journal of Research in Education and Science, Volume 2, Issue 1, Winter 2016, 93-84.
- Gündüz, Uğur, (2017), The Effect of Social Media on Identity Construction, Mediterranean Journal of Social Sciences, Vol 8 No 5, 92-85.
- Pempek, T., & et al. (2009). College students' social networking experiences on Facebook. Journal of Applied Developmental Psychology, 30: 227-238.

Archive of SID